

RESMİ İLAN DESTEĞİ VE YEREL BASIN İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SUPPORT OF OFFICIAL ANNOUNCEMENT AND LOCAL PRESS

Özet

Temel işlevlerini yerine getiren, bağımsız, geniş katımlı ve ulaşılabilir bir yerel basın, demokrasinin gelişmesine olumlu katkı sağlar. Türkiye’de bu tür bir yerel basının oluşumunda, resmi ilan gelirlerinin önemli payı olduğu düşünülmektedir. Bu noktada, yerel basının gazete satmaktan çok devletten resmi ilan geliri elde etmek niyetinde olduğu tartışması yaşanmaktadır. Bu tartışma ekseninde çalışma; resmi ilan desteği alan gazeteler üzerinden yerel basın ve resmi ilan desteği ilişkisini incelemek istemektedir. Bu amaçla, resmi ilan gelirlerinin dağıtımını sağlayan BİK’in, Eylül 2012 ayı içerisinde, şubesi bulunan 27 ildeki 287 gazete örneklem olarak seçilmiş ve Basın İlan Kurumu’nun Teşkiline ilişkin 195 sayılı kanunda geçen “resmi ilan almak için gerekli vasıflar” kısmına ne ölçüde uyduğunu anlamak üzere karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ayrıca, illere göre BİK’ten resmi ilan alan yerel gazete sayısı da öğrenilmek istenmiştir. Çalışma sonucunda; Türkiye’deki birçok yerel gazetenin BİK’in belirlediği vasıfları ancak teknik ölçüde resmi ilan alacak kadar karşıladığı ortaya çıkmıştır.

Abstract

The local press which performs the basic functions, independent, well-attended, and widely available may support the strengthening of democracy. In Turkey, it is thought that official announcement incomes have vital value for progressing of this type of local press. The fundamental reason of the discussion is that the local press wants to get official announcement income more than selling newspaper income. The study on the axis of this discussion wants to suggest the relationship between the Press Advertising Institution (PAI), which is an intermediary for official and the local press. For this aim, the study checked the newspapers choosing the 287 newspapers as a sample, in the 27 cities where there are the branches of PAI on September 2012, comparatively to know how much they are suitable for “required qualification to get official announcement” mentioned in the law no. 195 related to PAI formation. Also, the study wants to learn the number of the local newspapers, getting official announcement from PAI in a city. At the end of the study; it was seen that a lot of local newspapers in Turkey could carry out the expected function as only getting the official announcement.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Yerel Basın, Resmi İlan, Basın İlan Kurumu

Key Words: Democracy, Local Press, Official Announcement, Press Advertising Institution

GİRİŞ

Uzun yıllar, basın üzerine sıklıkla dile getirilen bir önerme bulunmaktadır. Temel işlevlerini yerine getiren, bağımsız, geniş katımlı ve ulaşılabilir bir yerel basın, demokrasinin gelişmesine yardımcı olur (Gosselin 2006: 12).

1980 sonrası dünya genelinde özelleştirme politikalarıyla birlikte birçok şirketin, medya sektöründe büyük bir tekelleşme yarışına girdiği görülmektedir. Bugün medya sektörü üzerindeki yeni eğilim, kitle iletişim araçlarına sahip büyük medya şirketleri ile onların uluslararası konsorsiyumları şeklinde olmaktadır (Wasserman & Rao 2008: 163). Medya'nın tekelleştiği bir dönemde, küçük ölçekli yerel gazetelerin varlıklarını korumaları ve kendilerinden beklenen görevleri çeşitli kaygılardan uzak bir biçimde yerine getirebilmeleri gittikçe zorlaşmaktadır. Bu açıdan Türkiye'de yerel gazetelerin resmi ilan gelirleriyle desteklenmesi önem arz etmektedir.

Bulunduğu çevrenin olaylarını paylaşan ve yaptığı haberlerden maddi bir karşılık beklemediği düşünülen, tarafsız bir yerel basın için resmi ilanlar ciddi gelir kaynağı sağlamaktadır. Yalnız, resmi ilanların dağıtımının tarafı olduğuna ilişkin eleştirilerin artması üzerine, 1961 yılında bir kamu tüzel kişiliği olarak "Basın İlan Kurumu (BİK)" kurulmuştur (BİK 2013). BİK'in özellikle kurulma amacı; ilanların tarafı olarak dağıtılmasının önüne geçilerek, belirli kaidelere uygun ve hakkaniyetli dağıtılmasını sağlamaktır. Bu durum yerel basının gelişmesi için çok önemli görülse de, resmi ilanların varlığı başka eleştirilerin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Necdet Atabek (2005: 51), Türkiye'deki yerel basının amacının gazete satmak olmadığını ve devletten elde ettiği resmi ilan gelirleri ile ayakta kaldığını ifade etmektedir. Bu durumda, yerel basın kendisinden beklenen; haber verme, bilgilendirme ve kamuoyunun oluşmasına yardımcı olma gibi temel işlevleri ne ölçüde yerine getirebilmektedir? Kuşkusuz, "gazete satma" derdinde olmayan bir yerel basın kendisinden beklenen temel işlevlerle değil, çoğunlukla BİK tarafından ilan edilen yeterlilik koşullarını yerine getirmekle ilgilenecektir.

Türkiye'de Yerel Basın Tarihi

Osmanlı'da gazetecilik faaliyetlerinin başladığı dönem, Batı'da yaşanan gazetecilik pratiklerinden daha farklı bir sürecin ve ihtiyacın sonucu olmuştur. Avrupa'da gazeteciliğin ortaya çıkışı, tarihsel-toplumsal bir sürecin

ürünü ve siyasal sisteme halkın katılımının bir sonucu olurken; Osmanlı'da devletin yapılanması içinde bürokratik mekanizma ile iletişim kurulması, onların eğitilmesi ve ilerleyen süreçte "halk"ın yaratılması için kullanılmıştır (Aydeniz 2007: 10). İlk gazete olan Takvim-i Vekayi² ve yerel basının kurulmasına öncülük eden vilayet gazeteleri, ihtiyaç duyulan yeni toplumsal örgütlenme biçimine uygun bir iletişim sisteminin parçası olarak tasarlanmış; hükümet bildirimlerini ve kararlarını uzak vilayetlere ulaştırmak amacıyla asli görev olarak yerine getirmeye çalışmıştır (Çığ 2007: 32). Amaç üst düzey yöneticilerin yeni düzenlemeleri öğrenmelerini sağlamak olmuştur (Aydeniz 2007: 12). Osmanlı'da basının Batılı anlamda işlev görmesi ve devletten bağımsız olarak ortaya çıkması ancak 1860'tan sonra olmuştur. Hatta Tanzimat'la başlayan çağdaşlaşma süreci, basının önemli katkılarıyla hayata geçirilmiş; basın politik olduğu kadar, kültürel alanda da özgürlüğün, demokrasinin ve açık toplum olma özleminin en büyük destekçisi olmuştur (Duman 2007: 87). 1908 yılında 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte bu durum devam etmiş, gerek yerel gerekse ulusal gazetelerin sayısında önemli bir artış görülmüştür. (Çığ 2007: 50).

Milli Mücadele döneminde, işgal kuvvetlerine karşı direnen ve büyük oranda birlik içinde bulunan yerel basın, Cumhuriyet'in ilanından sonra farklı yönelimlere girmiştir. Yeni rejimin yerleştirilmesi çabaları; ilkin henüz kaldırılmamış olan hilafeti destekleyen gazetelere, ardından da tek parti yönetimine muhalif tüm gazetelere yönelik sert tedbirlerin uygulanması sonucunu doğurmuştur (Topuz 1996: 80). Cumhuriyet sonrasında ayakta kalan vilayet gazetelerinin birçoğu özel gazeteciliğin özendirilmesi için kapatılmıştır (Aydeniz 2007: 13-141). Cumhuriyeti biçimlendiren ve yönlendiren Tek Parti döneminde ise yönetim, basının gücünü kendi ideolojik amaçları doğrultusunda kullanmaya çalışmıştır (Demir 2007: 107). Devletin basın üzerindeki baskısı, çok partili yıllarda da etkisini hissettirmiş ve özellikle 60'lı yıllara kadar tek parti dönemini anımsatmıştır (Ayan 2011: 3). 80'li yıllar ise, basının tekelleşmesinde dönüm noktası olarak görülebilir. Bu dönemde bir yandan birikimlerini yapan medya kuruluşları büyümeye devam ederken, diğer yandan medyayı silah olarak kullanmak isteyen holdingler medya sektörüne girmek istemektedir (Tokgöz 2008: 37).

Osmanlı'dan günümüze, devletin yerel basın üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Yine, ulusal basının güçlü yapılanması altında varlık göstermeye çalışan yerel basın başta ekonomik sıkıntılar olmak üzere birçok sorunla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Yerel Basının Önemi

Yerel basın, yayınlandığı bölgeyle ilgili yaptığı haberlerle yöre okuyucusuna ulaşarak, onları bilgilendirerek ve olayları detaylı şekilde araştırarak kamuoyunun oluşmasına yardımcı olur.

Yerel basın; ülkenin çeşitli yörelerinde, özellikle büyük kentler dışındaki yerleşim birimlerinde, il, ilçe ve beldelerde, günlük, haftalık ya da daha geniş aralıklarla yayımlanan, yayımlandıkları yörenin haberlerini veren, sorunlarını dile getiren, halkın isteklerini ilgililere aktarmayı hedefleyen yazılı basın organlarıdır (Girgin 2001: 235). Yerel basın, belirli bir bölgede yayınladığı haberi ulusal basına göre daha ayrıntılı inceleyebilmesi, kentle ilgili gündem oluşturabilmesi, kentin aktörlerini daha yakından tanıdığı için daha doğru habercilik yapabilmesi, yereldeki yöneticilerin kararlarını denetleyebilmesi ve eleştirebilmesi noktasında, kent yaşamı üzerinde önemli katkıları bulunmaktadır. Yayımladığı haberler, fotoğraflar, ele aldığı sorunlar, kentin gereksinimleri, kentteki kültürel ve sosyal etkinliklere ilişkin aktardığı bilgilerle; bireye, “yaşanan yer” duygusunu, yaşadığı yerin bir parçası olduğu düşüncesini kazandırmaktadır (Gezgin 2009: 236). Yerel basın, bir yandan yöre insanına onun bir toplum içinde yaşadığı duygusunu vererek toplumsallaşmasını sağlarken, öte yandan da onun yerel kimliğini güçlendirmekte ve yaşadığı çevreye katılımını sağlayabilmektedir (Vural 1999: 114). Bu anlamda yerel basın, kentin tartışma süreçlerine bireyin katılımını teşvik etmek, siyasetin bir yaşam biçimi olarak kurgulamasını sağlamak noktasında katılımcı demokratik rejimlerin önemli araçlarından biridir (Atabek 2005: 48). Yerel basının hedef kitlesi, kentsel siyaset sürecinin tarafı olan bütün aktör ve grupları merkeze alır. Bunlar aynı zamanda kent gündemini belirleyen ve kamuoyu oluşturan kesimlerdir. Onları, şu şekilde sıralamak mümkündür; aboneler ve gazeteyi satın alanlar, yörede yaşayanlar, valilik, emniyet müdürlüğü, belediyeler, kamu kurumları, haber, araştırma ve yorum üretiminde rolü ya da ayrıcalığı olan gruplar, meslek örgütleri, siyasi partiler, sendikalar, dernekler, rekabette olduğu diğer

yayın kuruluşları ve reklam verenlerden oluşmaktadır (Vural 1999: 111). Bu şekilde yerel basın, gündemine taşıyacağı haberler vasıtasıyla kenti yönetenlerle, söz sahibi olmak isteyenler arasındaki iletişim eksikliğini gidermeye yardımcı olmaktadır. Yerel basının, kent siyasetinin işleyişine yardımcı olabileceği konuları şu şekilde özetleyebiliriz:

Devletin etkinlikleri ve hükümet icraatlarını duyurmak, yerelde faaliyet gösteren her türlü kurumun çalışma ve faaliyetlerinin duyurulmasına çaba göstermek, onları kamu adına denetlemek, kent gündemini ilgilendiren belirli konularda kamuoyu oluşmasını sağlamak, kent kültürü ve bilincinin gelişmesine katkı sağlamak ve kentte demokrasi kültürünün yerleşmesine yardımcı olmaktadır (Girgin 2001: 49).

Bulunduğu yerin toplumsal, siyasal ve kültürel olaylarını yansıtan yerel basın, bu özelliğinden ötürü kentsel siyasetin işleyişinde önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Bu noktada, ulusal basın için sayılan işlevleri, yerel basın için de kullanmak mümkündür. Bu işlevlerin başında, “haber ve bilgi verme” fonksiyonu gelmektedir. Böylece, kent insanını yaşadığı çevre ve gelişen olaylara karşı aydınlatmak, kanaatlerini sürdürmek ya da değiştirmesini sağlamak mümkündür (Vural 1997: 113). Yine, demokrasinin bir gereği olarak yöneten-yönetilen ilişkisi çerçevesinde kamu hizmetlerinin sağlıklı ve doğru bir şekilde yapılıp yapılmadığını araştırmak yani “denetim ve eleştiri” görevi vardır (Büyükbaykal 2005: 85; Vural 1997: 117). Diğer önemli bir görevi de; çeşitli çevrelerin kanaatlerini yansıtarak topluma bildirilmesini, duyurulmasını, yayılmasını ve böylece bu kanaatlerin hem yönetenler üzerinde hem de yönetilenler üzerinde etkileşim sağlamasına yardımcı olmak, kısaca kamuoyu oluşumuna yardımcı olmaktadır (Atabek 2005: 49). Yine, bireyin kültürel yaşamını zenginleştirici ve kültürün yayılmasını sağlayıcı “eğitime ve eğlendirme” işlevi de basının görevlerinden bir tanesidir.

Yerel Basın - Basın İlan Kurumu İlişkisi

Günümüzde, resmi ilan desteği alan yerel gazetelerin resmi ilan gelirlerine bağlı olarak sürdürdüğü hayatta kalma pratiğinin pek değişmediğini, hatta bu bağımlılık halinin yıllar içinde daha da arttığını söylemek mümkün görünmektedir. Peki, bu ilişki nasıl sürdürülmektedir?

BİK kurulma nedenini, Türkiye’de ilan ve reklamların basını etkilemek olarak kullanıldığı iddialarının sıkça TBMM gündemine taşınmasına sebebiyet vermesi olarak açıklamaktadır. Buna göre BİK, bütün ilgililerin dengeli bir biçimde temsil edildiği³ ve ilanların şeffaf bir biçimde dağıtılmasına yardımcı olacak şekilde kurulduğunu ifade etmektedir (Sorularla BİK 2016: 13). BİK resmi ilanların gazetelerde yayınlaması amacını, resmi ilana konu olan her şeyin mümkün olduğunca daha çok kişinin haberdar olması olarak yani konunun bilgilendirme boyutuna vurgu yaparak açıklamaktadır. Ayrıca BİK, bir noktada yerel basına yardımcı olmak niyetini de vurgulamaktadır. Buna göre BİK, hususi ilan ve reklam gelirleriyle varlıklarını sürdürmekte güçlük çeken gazetelerin resmi ilan gelirleriyle maddi olarak desteklenmesini amaçladıklarını ifade etmektedirler (Sorularla BİK 2016: 13). Fakat BİK’in resmi ilan dağıtımını yalnız yerel gazeteleri değil, ulusal basını da kapsamaktadır. Hatta bir çalışmaya göre, ulusal basın resmi ilan gelirlerinin yaklaşık %80’nine sahip olmaktadır (Şeker 2005: 101). Yine de, resmi ilan gelirlerinin yerel basın üzerinde hayati bir önemi olduğu kuşku götürmez. Değinilmesi gereken başka önemli bir nokta, ilan ve reklamların hepsinin BİK bünyesinde dağıtılmadığıdır. BİK’in şubesi olmadığı yerlerde bu görev valilikler aracılığıyla yapılmaktadır. Yalnız, 2013 yılında BİK’in şube sayısının 36’ya yükseldiği ve gittikçe ülke genelinde yaygınlaştığı görülmektedir (Aydindenge: 2013). Bu durum her zaman, yerel basın tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Bunun en önemli sebepleri arasında resmi ilanların valilikler aracılığıyla dağıtıldığı zamanlarda resmi ilanlar üzerinden kesinti yapılmıyor oluşudur. BİK, valiliklere göre daha düzenli bir ödeme kanalı olmasına rağmen, BİK teşkilatlanmasına karşılık yaptığı masrafları resmi ilanlardan belirli bir kesinti yaparak karşılaması yerel basın temsilcileri tarafından eleştirilmektedir. Mesela, basına yansıyan bir haberde BİK’in resmi ilanlardan yaptığı kesintilerle kurumun gereksiz harcamalar yaptığı iddia edilmektedir (Malatyahaber 2015) Yine de, BİK’in kurulmasından beklenen en önemli faydayı resmi ilanların mevkutelere⁴ yayınlanmasına aracılık yapmak olduğunu söylemek mümkündür. Yine, BİK’in diğer görevleri arasında bu mevkutelere iştirak

edenlere, basın dernek ve sendikalarına kredi açmak, basın mensuplarına borç para vermek, basının her türlü makine, kağıt, mürekkep gibi ihtiyaçlarını temin etmek gibi başka görevleri olduğu kanunda belirtilse de en azından yerel basın için BİK’in önemi resmi ilanların⁵ elde edilmesine ve dağıtılmasına aracılık etmek olduğunu söyleyebiliriz. Özel günler dışında çok yaygın olarak görülmeyen bir diğer reklam biçimi de, resmi ilan sayılmayan ve gerçek ve tüzel kişiler tarafından gazete ve dergilerde yayımlanmak üzere verilen hususi ilanlardır. Yerel basında, hususi ilanlar, resmi ilanlara göre çok az bir yer tutar. Hususi ilanların, resmi ilanlardan farkı gerçek veya tüzel kişilerin isteklerine uygun olarak istenilen gazete ve dergilerde yayımlanabilir olmasıdır. Resmi ilanlar, ilan almaya hak kazanan belirli bir bölgedeki gazetelere ayırım gözetmeksizin eşit olarak dağıtılmak zorundadır. Mesela, bir şehirde beş tane resmi ilan almaya hak kazanan yerel gazete varsa ay sonunda kentteki resmi ilan gelirleri toplamının, bazı katsayı değişiklikleri göz ardı edilirse, sözü edilen beş yerel gazeteye eşit olarak dağıtılacağı anlamını taşır. Bunun noktada, yerel gazetelerin resmi ilan almak için kanunda belirtilen vasıfları yerine getirmiş olması ve devam ettiriyor olması şartı aranır.

AMAÇ VE YÖNTEM

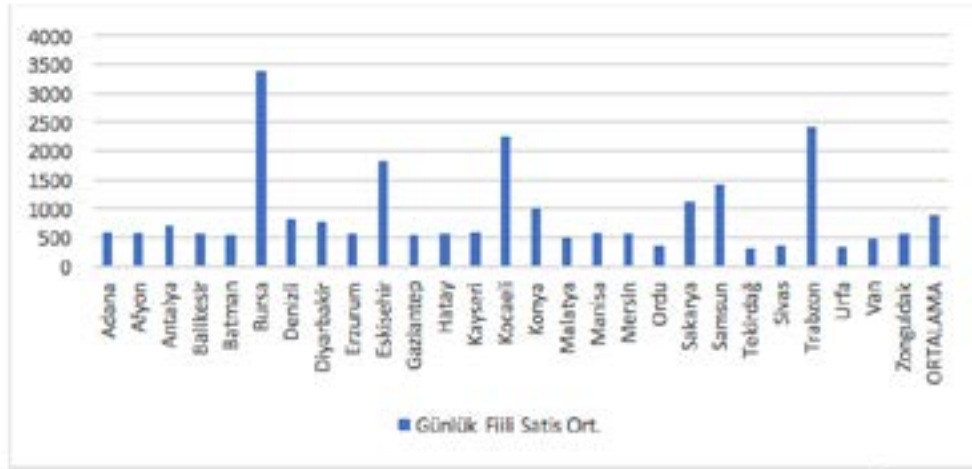
Bu araştırma, resmi ilan desteği alan gazeteler üzerinden yerel basın ve resmi ilan desteği ilişkisini incelemek istemektedir. Bu amaçla, resmi ilan gelirlerinin dağıtımını sağlayan BİK’in, Eylül 2012 ayı içerisinde⁶, şubesi bulunan 27 ildeki 287 gazete örneklem olarak seçilmiş ve Basın İlan Kurumu’nun Teşkiline ilişkin 195 sayılı kanunda geçen “resmi ilan almak için gerekli vasıflar” kısmına ne ölçüde uyduğunu anlamak üzere karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Gazetelerin resmi ilan almak için yerine getirmek zorunda olduğu vasıfları; içerik, asgari yüz ölçümü, asgari kadro ve asgari fiili satış olarak sıralayabiliriz (Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanun [BİKTDK], 1961: madde 34). Bu vasıflara ek olarak, söz konusu gazetelerin resmi ilan almayı hak etmeden önce en az 24 ay boyunca yayınlamış olması beklenmektedir. Bu kriterler asgari olmak üzere; gazete yüzölçümünün 1.60m² olması, gazetede 7 kadrolu çalışanın olması, gazete fiili satış rakamının 500 adet olması ve içeriğinin günlük-siyasi olması şartları aranmaktadır.

BULGULAR

Bu bölümde, BİK verilerinden hareketle, yerel gazetelerin resmi ilan geliri elde edilmek için yerine getirmek zorunda olduğu vasıfları ne ölçüde sağladığı incelenmiştir .

TABLO 1. İLLERE GÖRE TÜRKİYE’DEKİ YEREL GAZETELERİN GÜNLÜK FİİLİ SATIŞ ORTALAMALARI ¹

(Kaynak: BİK, 2012)

Tablo 1’de görüldüğü üzere; 2012 Eylül ayı içerisinde, Bursa (3763 adet), Eskişehir (1835 adet), Kocaeli (2260 adet), Trabzon (2423 adet) gibi köklü yerel basın geçmişi bulunan iller dışında kalan yerlerdeki yerel gazetelerin asgari fiili satış ortalaması 637 adet ile sınırlıdır. Aslında, BİK’in İstanbul, Ankara ve İzmir illeri dışında faaliyet gösteren yerlerde günlük asgari fiili satış şartı önceden 1.000 adet olarak uygulanmaktaydı. Yalnız, yerel gazete sahiplerinden gelen tepkiler üzerine, bu oran 500 adet olarak yeniden düzenlenmiştir (Diyarbakır BİK Şube Müdürlüğü 2013). Bu satış oranlarına, yerel gazetelerin birim satış fiyatının, tiraj kaygısı nedeniyle, ulusal nitelikte yayın yapan gazetelerden daha düşük olduğunu da eklediğimizde, yerel basının gazete satışından neredeyse gelir elde edemediği sonucuna varırız.

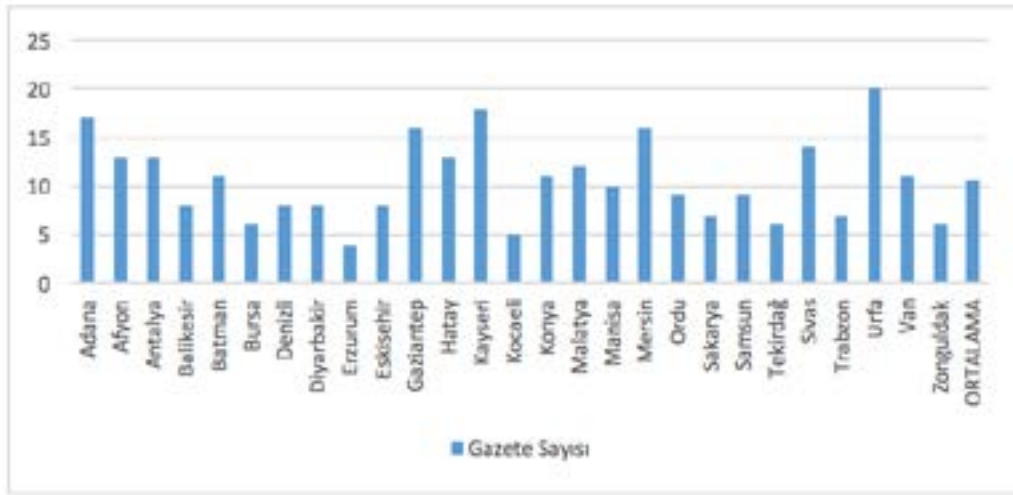
BİK’in belirlediği diğer vasıflardan, yerel gazetelerin asgari yüzölçümü şartı 1.60 m²’dir. Çalışma kapsamında 27 ilde faaliyet gösteren 287 yerel gazetenin ortalaması ise 2,22 m² olarak ölçülmüştür. Yerel gazeteler arasında yine BİK’in resmi ilan gelirlerine yaşamsal ihtiyaç duymayan Bursa’daki yerel gazetelerin yüzölçümü oranı 4,3 m², Eskişehir’de 3,2 m², Kocaeli’de 3,7 m², Trabzon’da 3,1 m² olarak ölçülmektedir. Yalnız, bu oranın tek başına bir anlam ifade etmediğini de belirtmek gerekir.

Burada gazete içeriğinin haber konularına göre dağılımı, haberlerin düzenlenme biçimi, haberin öznesine göre dağılımı ve haber kaynakları konuları üzerinden daha nitelikli bir inceleme yapılması gerekmektedir. Konu ile ilgili Mersin basınına inceleleyen bir çalışmada, gazetelerin bu özellikler açısından tek tipleştiği ortaya konmuştur (Atçeken 2013). Dolayısıyla, birbirinin prototipi gibi basılan yerel gazetelerin içeriklerini çeşitlendirmeleri, gazete okurlarına yüz ölçümü değerlerinden daha fazla katkı sağlayacaktır. Yerel gazetelerin yerine getirmesi gereken son vasıf ise asgari kadrolu çalışan sayısının 7 olması zorunluluğudur. Aynı çalışmada, bir mülakat sırasında, konuyla ilgili önemli bir iddia ortaya atılmıştır. “Belki birkaç gazete çaba gösteriyor. Geri kalanı, tanıdıklarını çalışıyor gösteriyor. Hatta sigorta yaptıkları insanın da parasını ondan alan, gazeteyi ajans haberleriyle dolduran insanlar var. Sonuçta bu gazeteler hızla çoğalmış ve yasal olarak da bazı şartları yerine getirdikleri için önlem alınmıyor” (Atçeken 2013: 38). Aslında benzer durum BİK’in internet sitesinde yaptığı bir haberle de dile getirilmiştir. “Gazetelerimiz benzer içeriklerle yayınlanıyor. Haberler birbirinin kopyası gibi. Çünkü yeteri kadar fikir işçisi çalıştırılmıyor. Tirajlar da istenilen düzeyde değil. Sanal bir kadrolaşma söz konusu. Birçok gazete 3-5 kişiyle çıkıyor,

hatta 1 kişiyle çıkan gazetelerin olduğu bile konuşuluyor” (Diyarbakır BİK Şube Müdürlüğü 2013). BİK’in diğer vasıflarından birisi olan gazete içeriğinin günlük-siyasi olması şartı, bölgeye ilişkin haberlerin güncel olarak yöre insanına ulaşması açısından önemli görüldüğü ama bahsedilen içerik şartının yerel gazeteler tarafından ayırıcı bir kriter olmadığını söyleyebiliriz. Yine, resmi ilan alacak gazetenin

öncesinde 24 ay süre ile yayın hayatında olması zorunluluğu da, resmi ilan alabilmek için kolayca gazete çıkarılmasının önüne geçilmesi açısından önemlidir. Sonuç olarak, yerel gazete sahiplerinin BİK’in istediği koşulları ne düzeyde yerine getirdiği konusunda büyük kuşku olduğu, BİK de dolaylı olarak itiraf etmektedir.

TABLO 2. İLLERE GÖRE TÜRKİYEDEKİ YEREL GAZETE SAYISI

(Kaynak: BİK, 2012)

Çalışmanın son bulgusu ise; illere göre resmi ilan almaya hak kazanmış yerel gazetelerin sayısını göstermektedir. Tablo 2’de yer alan bilgiler, BİK’in şart koştuğu vasıflardan birisi olmasa da Türkiye’de yerel gazetelerin parçalanmışlığını göstermek için önemli bir veri arz etmektedir. Tablo 2’ye göre, 27 ildeki faaliyet gösteren 287 gazete ortalaması bir ilde 10’dan fazla gazetenin resmi ilan gelirine ortak olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, kentte 10 tane resmi ilan almaya hak kazanmış gazete varsa toplam resmi ilan geliri bu gazeteler arasında dağıtılmaktadır. Burada yine, yerel gazetecilikte belli bir noktaya gelmiş illerdeki gazetelerle diğerleri arasında oransal bir farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Mesela, Bursa’da 6, Kocaeli’de yalnızca 5 yerel gazetenin resmi ilan geliri almaya hak kazandığı görülmektedir. Bu durumda, yerel gazetelerin birleşme kararı olarak daha güçlü gazetecilik yapıları mantıklı olacaktır. Böylesi bir örnek Mersin’de ve birkaç ilde yaşanmış olsa da sonucun tirajlara yansımadağı görülmektedir. Mersin örneğinde, gazete sahipleri ve BİK’in de girişimleriyle, 16 gazete birleşip 8 gazete olarak yayın

hayatına devam etme kararı almıştır. Yalnız, bu birleşmenin 6 ay sonrasında gazetelerin sayısı yarı yarıya azalırken, tirajlarında hiçbir değişme meydana gelmemiştir. Aslında, birleşme öncesi bu gazetelerin sahipliğine bakıldığında, en az iki gazetenin sahibinin aynı kişiler ya da şirketler tarafından yayınlandığı fark edilmiştir (Atçeken 2013: 37).

Yerel basın BİK ilişkisi üzerinde vurgulanması gereken son bir nokta, Osmanlı’dan bu yana tarihsel olarak yerel basın üzerinde hükümetlerin güçlü etkisi olduğu yönündedir. Yalnız, Mersin’deki çalışmada, iki gazete içerisinde içerik analiziyle incelenen 638 haberde, merkezi hükümet ve bürokrasi haberleri toplamının genel haber toplamı içerisinde %22 düzeyinde kaldığı gözlemlenmiştir (Atçeken 2013: 50). Bu tespit, günümüzde yerel basın üzerinde merkezi hükümetin doğrudan bir baskısı olmadığını göstermektedir. Aslında, BİK’in kurulma amaçlarından birisi de, basın ile hükümetin karşı karşıya gelmesini önlemek ve “besleme basın” algısının önüne geçmektir (BİK 2013). Bu noktada, başka türlü bir ilişkinin varlığını da sorgulamak gerekiyor. Yerel

gazeteler, resmi ilanlardan aldığı geliri yeterli bulmuyorsa, bu kadar maliyetle nasıl gazete çıkarmaya devam ediyorlar? Mersin ile ilgili yapılan çalışmada yer alan bir mülakatta bu soru; gazetelerin borçla hayatta kaldıklarını ama resmi ilanların zararlarını azalttığı için o masrafi gözden çıkardığı şeklinde açıklanmaktadır. Hatta bu gazetelerden bazılarının yerel yöneticilerle çok yakın çıkar ilişkisinde olduğu da vurgulanmaktadır (Atçeken 2013: 45). Diğer bir

ifadeyle, gazete sahiplerinin çeşitli çıkar grupları ile kamuoyunu etkileyebilmek için çıkardıkları yerel gazeteler bulunmaktadır. Bu tür gazeteler, özellikle ekonomik rant, reklam, propaganda ve siyasi amaçlı çıkmaktadır (Yılmaz 2009: 138-140). Bu noktada, günümüzde yerel basın – merkezi hükümet yönlü bir ilişkiden ziyade; yerel basın, yerel baskı grupları ya da yerel yöneticiler arası bir çıkar ilişkisinin varlığından söz etmek daha yerinde olacaktır.

SONUÇ

Araştırma, yerel basın ve demokrasi ilişkisinde tartışmayı resmi ilan desteği alan gazetelerin resmi ilan alma vasıfları ve özellikle bu gazetelerin kent insanına ulaşılabilirliği üzerinden incelemiştir.

Asgari fiili satış oranlarının düşüklüğünden hareketle, resmi ilan desteği alan yerel gazetelerin kent geneline ulaşabilmesinin mümkün olmadığı görülmektedir. Türkiye genelinde resmi ilan desteği alan gazetelerin etkinliğinin almayanlara göre daha fazla olduğu düşünülürse, bu sonucu resmi ilan desteği olmayan diğer yerel gazetelerle birlikte yerel basın üzerinden değerlendirmek mümkün görünmektedir. Diğer yandan, yerelde görece önemli satış oranlarını yakalamış görünen Bursa, Eskişehir, Samsun, Trabzon, Kocaeli gibi illerdeki yerel basın deneyimlerinin

incelenmesi, tamamiyle resmi ilan gelirlerine bağlı kalmadan nasıl ulaşılabilir olunabileceğini anlamak açısından araştırmacılara önemli ipuçları sunabilir. Ayrıca, yerel basın - demokrasi ilişkisinde; siyaset bilimi literatüründen merkezi hükümetin ve kent aktörlerinin basınla olan ilişkileri ve iletişim literatüründen yerel basının mevcut sorunları ve haber yapma pratikleri gibi incelemelerin de dâhil edilmesi, bu tartışmanın daha bütünlüklü değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak çalışma, Türkiye'deki yerel gazetelerin pek çoğunun Basın İlan Kurumu'nun belirlediği vasıfları ancak resmi ilan alacak kadar karşıladığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, yerel basının gazete sayıları bakımından parçalanmış bir yapı sergilediği ve yeteri ölçüde kent insanına ulaşamadığı da gözlemlenmiştir.

SON NOTLAR

*Bu makale sorumlu yazarın “Kentsel Siyaset Bağlamında Yerel Basın: Mersin Örneği” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

²Bugün, Takvim-i Vekayi gazetesi “Resmi Gazete” adı altında hala yayımlanmaya devam etmektedir (Erinç 1999: 107)

³BİK genel kurulu, her türlü ilan ve reklam konusunda bütün ilgililerin dengeli bir şekilde temsil edildiği üç gruptan oluşmaktadır. Bunlar; basın grubu temsilcileri, hükümet grubu temsilcileri ve tarafsızlar grubu temsilcileridir.

⁴Basın Kanunu hükümleri kapsamında yayınlanan ve Matbaalar Kanunu uyarınca beyanname veren matbaalarda basılan günlük olmayan gazeteler ile belli aralıklarla yayınlanan dergiler mevkuze (sürelî yayın) sayılır (Sorularla BİK 2016: 9).

⁵Resmî ilanlar ise, BİK mevzuatına göre, kanun, tüzük ve yönetmeliklerle yayınlanması mecburi olan (özel dernekler hariç) veya genel

ve katma bütçeli dairelerle il özel idareleri, belediyeler, köyler ve iktisadi devlet teşekkülleri ve sermayesinin yarısından fazlası, kamu hukuku tüzel kişilerine ait bulunan teşekküllerin verdikleri, reklam mahiyetini taşımayan ilanlardır (BİKTDK 1961: 29).

⁶Çalışmada eski tarihli yerel basın verilerinin kullanılması iki nedene dayanmaktadır. Birincisi, çalışmanın yüksek lisans tezinden türetilen bir çalışması olması ve çalışmanın söz konusu tarihlerde yapılmış olmasıdır. İkincisi, BİK söz konusu yüksek lisans tez çalışmasının bitiminden bir süre sonra, kendi internet sitesi üzerinden yerel basına ait verileri toplu ve düzenli bir rapor halinde paylaşmaktan vazgeçmesidir.

⁷Tablo 1'de bazı illerin asgari satış ortalamasının 500'ün altında yer aldığı görülmektedir. Bu durumdaki yerler, BİK eliyle resmi ilanların yeni dağıtılmaya başlandığı iller olup, 1 yıllık alışma süresinden sonra 500 adet satış ortalamasına ulaşmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Atabek N (2005). Yerel Basın ve Demokrasi, İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, 22, 47-54.
- Atçeken K (2013). Kentsel Siyaset Bağlamında Yerel Basın: Mersin Örneği, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayan E (2011). 90'lı yıllarda Türkiye'de Medya ve Bankacılık Sektörleri İlişkilerinin Analizi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 33, 1-26.
- Aydindenge (2013). "Aydın'a Basın İlan Kurumu Şubesi Açılıyor", <http://www.aydindenge.com.tr/guncel/20/05/2013/aydina-basin-ilan-kurumu-subesi-aciliyor> , (Erişim tarihi: 28.05.2013).
- Aydeniz H. (2007). Tarihsel ve Literal Açından Yerel Gazetecilik, Suat Gezgin (Ed), Türkiye'de Yerel Basın, İstanbul, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, ss. 1-28.
- Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanun (1961) T.C. Resmi Gazete, 10702, 9 Ocak 1961
- BİK (2012). 2012 Türkiye Geneli Yerel Basın Tiraj Verileri, <http://www.bik.gov.tr/files/tiraj/kasim-2012.pdf>, (Erişim tarihi: 25.05.2013).
- BİK (2013). Basın İlan Kurumu Tarihçe, <http://www.bik.gov.tr/kurumsal/tarihce/>, (Erişim tarihi: 28.05.2013).
- Bodur F (1996). Yerel Basında Yönetim ve Örgüt Yapısı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.
- Büyükbaykal G N (2005). Türkiye'deki Yerel Basının İşlevi ve Önemi, İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, 23, 83-88.
- Çığ Ü. (2007). 19. Yüzyılda Osmanlı'da Gazetecilik Hareketleri: Takvim-i Vekayi'den Vilayet ve Özel Girişim Gazetelerine, Suat Gezgin (Ed.), Türkiye'de Yerel Basın, İstanbul, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, ss. 29-76.
- Demir V. (2007). Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi, İstanbul, Beta
- Duman H. H. (2007). Osmanlı Döneminde Yerel Basın, Suat Gezgin (Ed.), Türkiye'de Yerel Basın, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, ss. 77-88.
- Diyarbakır BİK Şube Müdürlüğü (2013). Diyarbakır "Sanal" Rakamlardan Kurtuluyor, <http://www.bik.gov.tr/diyarbakir-sanal-rakamlardan-kurtuluyor-haberi-48892/>, (Erişim tarihi: 25.09.2015).
- Erinç O. (2007). Yerel Medya'nın Tarihsel Gelişimi ve Geleceği, Suat G. (Ed.), Türkiye'de Yerel Basın, İstanbul, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, ss. 107-110.
- Gezgin S. (2009). Türkiye'de Yerel Basın, İstanbul, Der Yayınları.
- Girgin A. (2001). Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik, İstanbul, İnkılâp.
- Gosselin T. (2006). What Local Media Tell Us about Post-Communist Democracy, Yayınlanmış Doktora Tezi, Central European University Department of Political Science.
- Malatyahaber (2015). Basın İlan Kurumu Kime Hizmet Ediyor?, <http://malatyahaber.com/haber/bu-kurum-kime-hizmet-ediyor/> , (Erişim tarihi: 15.02.2016).
- Sorularla BİK (2016). (Erişim tarihi: 16.08.2016).
- Şeker M. (2005). Yerel Gazeteler ve Resmi İlan, Selçuk İletişim Dergisi, 4, 101-115.
- Tokgöz O. (2008). Temel Gazetecilik, Ankara, İmge Yayınları.
- Vural A. M. (1999). Bir İletişim Kurumu Olarak Yerel Basının Kamuoyu Oluşumu Sürecindeki İşlevi ve Yerel Basın – Kamuoyu İlişkileri, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Vural A. M. (1997.) Yerel Basın ve Kamuoyu, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wasserman H., Rao S. (2008). The Glocalization of Journalism Ethics, Journalism: Theory, Practice, Criticism, 9, ss. 163-181.